

महाराष्ट्र शासन
कृषि विभाग

खरीप, रब्बी पिकाचे अर्थशास्त्र व सोयाबीन पिक
प्रात्यक्षिक 2022-23 मधील खर्च व उत्पन्नाचे
गुणोत्तर

श्री. एस. एम. तोटावार
प्रकल्प संचालक, आत्मा तथा
जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, वाशिम
(नविन प्रशासकिय ईमारत, दुसरा मजला रुम नं. 209, 210,211,212)
फोन नं 07252 – 235813, ईमेल- dsaowashim@gmail.com

खरीप पिकाचे अंदाजित उत्पादन खर्चाचे अर्थशास्त्र प्रति एकर खालील तक्त्यात नमुद करण्यात आलेले आहे

अ.क्र.	खर्चाचा बाब	देशी कापूस	बीटी कॉटन	सलग सोयाबीन	सोयाबीन + तुर (6:1)	ज्वारी	बाजरी	मका	तुर	मुग/उडीद
1	जमीन तयार करणे (नांगरटी वखरटी)	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800
2	बैलजोडीद्वारे स-या पाडणे भाडे	1536	1536	0	0	0	0	0	0	0
3	ट्रक्टरद्वारे पेरणीयंत्राने पेरणी करणे	0	0	600	600	800	800	800	800	800
4	लागणा-या बियाण्याची किंमत	1380	1620	3770	3380	450	120	1760	1650	990
5	बिजप्रक्रिया	500	500	500	500	500	500	500	500	500
6	रासायनिक खत	2170	3787	2593	3328	2170	951	2579	1878	1411
7	बियाणे लागवड	2048	2048	0	0	0	0	0	0	0
अ) पेरणीचा एकुण खर्च (अंदाजित)		9434	11291	9263	9608	5720	4171	7439	6628	5501
8	तणनाशक फवारणी	1500	1500	1000	1000	1500	1000	1500	1000	1000
9	डवरणी	1500	1500	1000	1000	1000	1000	1000	1500	1000
10	निंदणी	4096	4096	1000	1000	2048	2048	2048	4096	2048
11	किटकनाशक	3000	3000	1500	3000	0	0	0	3000	1500
12	फवारणी मजुरी	768	768	0	768	0	0	0	0	0
13	कापूस वेचणी करणे प्रति किलो 10 रु. प्रमाणे	6000	10000	0	0	0	0	0	0	0
14	कापणी /शेंगा तोडणे	0	0	2560	6656	4096	4096	6400	4096	3500
15	मळणी	0	0	1600	2400	3600	2400	5000	1200	1000
16	वाहतुक खर्च	500	500	500	1000	900	600	1000	300	500
ब) आंतरमशागत ते मळणीपर्यंतचा खर्च अंदाजित		17364	21364	9160	16824	13144	11144	16948	15192	10548
क) एकुण अंदाजित खर्च (अ+ब)		26798	32655	18423	26432	18864	15315	24387	21820	16049
17	अंदाजे उत्पादन क्विंटल (सरासरी)	6	10	8	7+4	14	12	20	5	4
18	दर प्रति क्विंटल (2022-23 एम.एस.पी.प्रमाणे)	6080	6380	4300	4300+6600	2970	2350	1962	6600	7755
ड) मुख्य उत्पन्न		36480	63800	34400	56500	41580	28200	39240	33000	31020
इ) दुय्यम उत्पन्न		0	0	1000	3000	4000	1000	2000	3500	400
प) एकुण उत्पन्न (ड+इ)		36480	63800	35400	59500	45580	29200	41240	36500	31420
फ) निव्वळ उत्पन्न (प- क)		9682	31145	16977	33068	26716	13885	16853	14680	15371
ब) खर्च व नफा गुणोत्तर		1:1.36	1:1.95	1:1.92	1:2.25	1:2.41	1:1.90	1:1.69	1:1.67	1:1.95

रब्बी पिकवार एकरी उत्पादन खर्च, उत्पादन, उत्पन्न व निव्वळ नफा अंदाजे (रब्बी पिकाचे अर्थशास्त्र)

अ.क्र	तपशिल	गहु	रब्बी ज्वारी	हरभरा	मसुर	राजमा	करडई	जवस	मोहरी	सुर्यफुल
1	रोटाक्वेटर / कल्टीक्वेटर (ट्रॅक्टर)	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
2	वखरटी 1 वेळा	500	500	500	500	500	500	500	500	500
4	ट्रॅक्टरद्वारे पेरणी करणे	800	800	800	800	800	800	800	800	800
5	बियाणे रक्कम	2250	680	2160	880	2875	432	520	150	240
6	बिजप्रक्रीया रासायनिक व जैविक	200	150	200	150	200	200	200	200	200
7	डवरणी 1 वेळ (7 युनिट× 256) = 1792	0	1434	717	717	717	717	717	717	717
8	निंदणी 15 मजुर रू. 256 प्रमाणे	2048	1536	1536	1536	1536	1536	1536	1536	1536
9	विरळणी	0	0	0	0	0	0	0	1024	0
10	फवारणी औषधी + मजुरी	0	0	1200	500	1200	400	400	400	1000
11	रासायनिक खत	2080	2345	1697	1697	1697	2031	1070	2600	2000
12	ओलीत प्रती पाळी रू. 512 (256x2) प्रमाणे	3584	1024	2048	1024	2048	1536	1024	1024	2048
13	काढणी, कापणी, मळणी (Combine Harvester द्वारे)	2000	1536	1536	1536	1536	2500	2048	2048	2048
14	मळणी रू. 200/ क्विं प्रमाणे	0	2400	1800	1600	1600	0	1400	1800	1400
15	इतर किरकोळ खर्च	1000	1000	600	1000	1000	600	600	600	1000
	एकुण	15962	14905	16294	13440	17209	12752	12315	14899	14989
अ	म्हणजेच एकुण प्रति एकरी अंदाजे खर्च (रुपये)	16000	15000	16500	13500	17000	12800	12400	15000	15000
	एकरी उत्पादन क्विंटल	18	12	8	8	6	7	6	8	7
ब	MSP दराप्रमाणे उत्पन्न (रुपये)	36270	35640	41840	44000	51000	38087	30300	40400	44800
क	निव्वळ नफा (रुपये) (ब-अ)	20270	20640	25340	30500	34000	25287	17900	25400	29800
ड	होणारा खर्च व मिळणारे निव्वळ नफा गुणोत्तर	1: 1.27	1: 1.38	1: 1.54	1: 2.26	1: 2.00	1: 1.98	1: 1.44	1: 1.69	1: 1.99

MSP - गहु - रु. 2015, ज्वारी - रु 2970, हरभरा - रु. 5230, मसुर - रु. 5500, करडई - रु. 5441, जवस, मोहरी - रु. 5050, सुर्यफुल - रु. 6400 व स्थानिक दर राजमा - रु. 7500 ते 8500.

सोयाबीन पिकाची पेरणी मुख्यतः चार पध्दतिने केली जाते व त्याचे अंदाजित उत्पादन खर्चाचे अर्थशास्त्र प्रति एकर खालिल तक्त्यात नमुद करण्यात आलेले आहे

अ. क्र.	खर्चाचा तपशिल	पारंपारिक पध्दतीने बैलजोडीद्वारे पेरणी (रुपये)	ट्रॅक्टर चलित साध्या पेरणी यंत्राद्वारे पेरणी (रुपये)	ट्रॅक्टरचलित बी.बी.एफ पेरणी यंत्राद्वारे पेरणी (रुपये)	बैलजोडीद्वारे सरी वरंभे काढुन टोकण पध्दतिने लागवड (रुपये)
1	जमीन तयार करणे (नांगरटी वखरटी)	1800	1800	1800	1800
2	पेरणीचे यंत्र / बैलजोडी भाडे व वरंभे काढणे	1024 (4 Unit Rs. 256)	600	1200	768 (Raise bed)
3	लागणा-या बियाण्याची किंमत (दर रु.145)	3770 (26 kg)	3770 (26 Kg)	3190 (22 Kg)	2030 (14 Kg)
4	बिजप्रक्रिया	500	500	500	500
5	रासायनिक खत डीएपी 65 किलो + एम ओ पी 19 किलो+ गंधक 8 किलो.	2593	2593	2593	2593
6	मजुरी खर्च (2 Unit Rs. 256)	0	0	0	512
7	बियाणे टोकन करणे (8 Unit Rs. 256)	0	0	0	2048
अ) पेरणीचा एकुण खर्च (अंदाजित)		9668	9263	9283	10251
8	तणनाशक फवारणी	1000	1000	1000	1000
9	डवरणी / निंदणी	1000	1000	1000	1000
10	किटकनाशक	2500	2500	2500	2500
11	कापणी (10 मजुर रु. 256 प्रमाणे)	2560	2560	2560	2560
12	मळणी (प्रति क्विंटल रु. 200 प्रमाणे)	1600	1600	2400	2800
13	वाहतुक खर्च	500	500	500	500
ब) आंतरमशागत ते मळणीपर्यंतचा खर्च अंदाजित		9160	9160	9960	10360
क) एकुण अंदाजित खर्च (अ+ब)		18847	18423	19243	20611
14	अंदाजे उत्पादन क्विंटल (सरासरी)	8 Qty.	8 Qty.	12 Qty.	14 Qty.
15	दर प्रति क्विंटल (एम.एस.पी.प्रमाणे)	4300	4300	4300	4300
ड) एकुण उत्पन्न		34400	34400	51600	60200
इ) निव्वळ उत्पन्न (ड-क)		15523	15977	32357	39589
ई) खर्च व नफा गुणोत्तर प्रमाण		1:1.82	1:1.86	1:2.68	1:2.92

सोयाबीन पिकाची पेरणी मुख्यता चार पध्दतिने केली जाते व त्याचे अंदाजित उत्पादन खर्चाचे अर्थशास्त्र प्रति एकर खालिल तक्त्यात नमुद करण्यात आलेले आहे

अ.क्र.	खर्चाचा बाब	पारंपारिक पध्दतीने बैलजोडीद्वारे पेरणी (रुपये)	ट्रॅक्टर चलित साध्या पेरणी यंत्राद्वारे पेरणी (रुपये)	ट्रॅक्टरचलित बी.बी.एफ पेरणी यंत्राद्वारे पेरणी (रुपये)	बैलजोडीद्वारे सरी वरंभे काढुन टोकण पध्दतिने लागवड (रुपये)
15	फायदे / तोटे	जास्तीचे पाणी शेतात साचल्यामुळे पिकाच्या वाढीवर अनिष्ट परिणाम होऊन उत्पादन घटते.	जास्तीचे पाणी शेतात साचल्यामुळे पिकाच्या वाढीवर अनिष्ट परिणाम होऊन उत्पादन घटते.	पडणा-या पावसाच्या पाण्यास उताराच्या दिशेने वाहुन जाण्यास अटकाव करते. जमीनीची धुप कमी करुन जमीनीतील ओलावा पिकाच्या वाढीसाठी उपलब्ध करुन देते.	पडणा-या पावसाच्या पाण्यास उताराच्या दिशेने वाहुन जाण्यास अटकाव करते. जमीनीची धुप कमी करुन जमीनीतील ओलावा पिकाच्या वाढीसाठी उपलब्ध करुन देते.
		आंतर मशागत करण्यास अडचणी	आंतर मशागत करण्यास अडचणी	यंत्राद्वारे, कोळपणी, फवारणी करता येत असल्याने खर्च कमी व वेळेची बचत होते.	आंतर मशागती करण्यास कमी अडचणी येतात.
		रोपसंख्या एकरी 177777 (अंतर 45x5 से.मी.)	रोपसंख्या एकरी 177777 (अंतर 45x5 से.मी.)	रोपसंख्या एकरी 133333 (अंतर 30x10 से.मी.)	रोपसंख्या एकरी 88888 (अंतर 45x10से.मी.)
		सुर्यप्रकाश व हवा कमी मिळत असल्याने फुलधारणा, फलधारणा कमी होऊन उत्पादनात घट येते.	सुर्यप्रकाश कमी मिळत असल्याने फुलधारणा, फलधारणा कमी पर्यायाने उत्पादन कमी	पिकामध्ये हवा खेळती राहते व सुर्यप्रकाश पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होतो त्यामुळे रोग व किडीचा प्रादुर्भाव होत नाही.	पिकामध्ये हवा खेळती राहते व सुर्यप्रकाश पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होतो त्यामुळे रोग व किडीचा प्रादुर्भाव कमी होते. फुलधारणा व फलधारणा जास्त होऊन उत्पादनात वाढ होते.

वरीलप्रमाणे सोयाबीन पेरणी पध्दतीचा विचार केल्यास साधारणपणे त्याकरीता लागणारा खर्च व मिळणारे निव्वळ उत्पन्न तसेच ट्रॅक्टर डिझेलच्या दरात वाढ, अप्रशिक्षित ट्रॅक्टर ड्राव्हर, कोविड -१९च्या प्रादुर्भावामुळे उपलब्ध असलेल्या मनुष्यबळाचा विचार करता सरी वरंभा पध्दतीने टोकण केल्यास मोठ्या प्रमाणात मजुरांना रोजगार मिळू शकतो व बी बी एफ पेरणी यंत्राद्वारे पेरणी केल्यास सोयाबीनमध्ये आंतर मशागत, फवारणी यंत्राद्वारेच करता येते त्यामुळे मजुरी खर्चात बचत होऊन किफायतशीर उत्पन्न मिळविता येते.

राज्य पुरस्कृत गळीतधान्य सोयाबीन उत्पादकता वाढ व मुल्यसाखळी योजना व राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान - गळीतधान्य सोयाबीन पिक प्रात्यक्षिक योजना सन 2022-23

जिल्हा - वाशिम

समाविष्ट तालुका संख्या - 6, समाविष्ट गावे संख्या - 32, क्षेत्र - 3200 हेक्टर, शेतकरी संख्या - 3622

अ.क्र.	तालुका	गावाचे नाव	प्रकल्पातील समाविष्ट शेतकरी संख्या	प्रकल्पाचे क्षेत्र (हेक्टर)	पारंपारीक पध्दतीने सन 2021-22 मधील उत्पादकता (क्वि/हे)	पारंपारीक पध्दतीने सन 2022-23 मधील उत्पादकता (क्वि/हे)	सन 2022-23 मधील प्रात्यक्षिक क्षेत्रावरील आलेले सरासरी उत्पादन									
							बीबीएफ (क्वि/हे)	बेडवर टोकण (क्वि/हे)	सरी वरबा (क्वि/हे)	अमरपट्टा (क्वि/हे)	पट्टा पेर पध्दत (क्वि/हे)	मूतसरी (क्वि/हे)	प्रकल्पाची सरासरी उत्पादकता (क्वि/हे)	पारंपारीक पध्दतीने सन २०२१-२२ मधील उत्पादकतेच्या तुलनेत प्रकल्पातील उत्पादकतेत झालेली वाढ टक्केवारी	पारंपारीक पध्दतीने सन २०२२-२३ मधील उत्पादकतेच्या तुलनेत प्रकल्पातील उत्पादकतेत झालेली वाढ टक्केवारी	
1	वाशिम	देवठाणा	117	100	18.12	19.12	27.60	-	28.08	25.45	-	22.81	25.99	43.41	35.90	
2		किनखेडा	124	100	19.66	22.77	27.30	-	25.10	-	-	23.85	25.42	29.28	11.62	
3		जयपुर	106	100	17.99	19.69	31.21	31.77	-	27.09	-	-	30.02	66.89	52.48	
4		वांगी	109	100	18.55	19.55	25.40	27.35	-	-	-	23.64	25.46	37.27	30.25	
5		काजळंबा	129	100	21.66	20.44	30.31	33.50	-	31.20	26.23	-	30.31	39.94	48.29	
एकुण वाशिम तालुका			585	500	19.20	20.31	28.36	30.87	26.59	27.91	26.23	23.43	27.44	42.94	35.08	
6	रिसोड	आसेगाव	109	100	18.62	20.62	26.72	27.76	-	-	-	23.43	25.97	39.47	25.95	
7		पाचंबा	120	100	17.18	18.99	24.16	23.41	-	-	-	22.77	23.45	36.48	23.47	
8		गोभणी	138	100	17.35	20.01	26.72	26.00	-	-	-	23.33	25.35	46.11	26.69	
9		नावली	114	100	15.98	16.77	27.08	23.67	-	-	-	20.52	23.76	48.66	41.66	
10		वाडीवाकद	112	100	15.89	15.50	22.77	21.90	-	-	-	21.79	22.15	39.42	42.92	
एकुण रिसोड तालुका			593	500	17.00	18.38	25.49	24.55	0.00	0.00	0.00	22.37	24.14	41.94	31.33	
11	मंगरुळपीर	मोतसावंगा	122	100	17.53	17.57	26.00	27.06	-	20.25	-	21.44	23.69	35.13	34.82	
12		कासोळा / बिटोडा	111	100	18.16	18.74	27.14	28.46	-	25.83	-	-	27.14	49.47	44.84	
13		पारवा / बोरवा	108	100	18.49	19.83	27.85	29.94	-	25.46	-	-	27.75	50.08	39.94	
14		जांब	116	100	16.13	16.98	31.67	30.68	-	25.42	24.91	22.25	26.99	67.30	58.93	
15		मानोली	115	100	17.75	18.92	29.90	28.72	-	23.26	-	24.57	26.61	49.93	40.66	
एकुण मंगरुळपीर तालुका			572	500	17.61	18.41	28.51	28.97	0.00	24.04	24.91	22.75	26.44	50.10	43.61	

अ.क्र.	तालुका	गावाचे नाव	प्रकल्पातील समाविष्ट शेतकरी संख्या	प्रकल्पाचे क्षेत्र (हेक्टर)	पारंपारीक पध्दतीने सन 2021-22 मधील उत्पादकता (क्वि/हे)	पारंपारीक पध्दतीने सन 2022-23 मधील उत्पादकता (क्वि/हे)	सन 2022-23 मधील प्रात्यक्षिक क्षेत्रावरील आलेले सरासरी उत्पादन								
							बीबीएफ (क्वि/हे)	बेडवर टोकण (क्वि/हे)	सरी वरंबा (क्वि/हे)	अमरपट्टा (क्वि/हे)	पट्टा पेर पध्दत (क्वि/हे)	मूतसरी (क्वि/हे)	प्रकल्पाची सरासरी उत्पादकता (क्वि/हे)	पारंपारीक पध्दतीने सन २०२१-२२ मधील उत्पादकतेच्या तुलनेत प्रकल्पातील उत्पादकतेत झालेली वाढ टक्केवारी	पारंपारीक पध्दतीने सन २०२२-२३ मधील उत्पादकतेच्या तुलनेत प्रकल्पातील उत्पादकतेत झालेली वाढ टक्केवारी
16	मानोरा	शेंदुरजना	100	100	17.46	17.98	-	26.68	27.63	-	-	21.00	25.10	43.78	39.62
17		देऊरवाडी	100	100	16.48	14.65	29.64	29.01	-	-	-	22.38	27.01	63.90	84.37
18		हळदा / जगदंबा नगर	127	100	12.75	15.15	28.44	26.91	-	25.35	-	20.87	25.39	99.16	67.61
19		देवठाणा	107	100	15.65	16.38	-	27.80	-	-	-	21.05	24.43	56.07	49.11
20		मानोरा	100	100	16.71	17.58	29.20	-	29.88	25.64	-	20.70	26.36	57.72	49.91
एकुण मानोरा तालुका			534	500	15.81	16.35	29.09	27.60	28.76	25.50	0.00	21.20	25.66	62.28	56.94
21	मालेगाव	शिरसाळा	111	100	18.17	18.42	27.23	-	31.92	28.20	-	-	29.12	60.25	58.07
22		शिरपुर	122	100	17.93	19.49	28.81	30.29	30.80	28.61	-	26.63	29.03	61.90	48.94
23		रिधोरा	111	100	16.45	20.32	31.70	-	30.20	-	27.15	25.91	28.74	74.71	41.44
24		मारसुळ	118	100	15.77	15.97	31.00	27.40	31.00	-	23.85	23.14	27.28	72.97	70.81
25		मसला खुर्द	142	100	14.67	17.1	-	-	27.4	-	-	24.46	25.93	76.76	51.64
एकुण मालेगाव तालुका			604	500	16.60	18.26	29.69	28.85	30.26	28.41	25.50	25.04	28.02	68.81	53.44
26	कारंजा	दिघी	106	100	14.63	16.34	-	25.91	24.83	26.00	-	21.52	24.57	67.91	50.34
27		महागाव	107	100	15.26	17.45	-	25.13	26.32	-	23.01	21.27	23.93	56.83	37.15
28		किन्हीरोकडे	106.00	100.00	18.20	18.84	-	25.37	25.45	-	-	21.30	24.04	32.09	27.60
29		वाई	100	100	16.78	18.59	25.85	-	29.18	-	-	22.03	25.69	53.08	38.17
30		म्हसला	104	100	13.75	15.87	-	26.74	25.33	24.5	25.03	22.61	24.84	80.67	56.53
31		भामदेवी	105	100	16.30	18.37	-	-	29.53	-	-	24.59	27.06	66.01	47.31
32		आखातवाडा	106	100	15.24	11.43	-	25.28	27.08	-	25.55	-	25.97	70.41	127.21
एकुण कारंजा तालुका			734	700	15.74	16.70	25.85	25.69	26.82	25.25	24.53	22.22	25.16	59.85	50.65
एकुण वाशिम जिल्हा			3622	3200	16.99	18.07	27.83	27.75	28.11	26.22	25.29	22.83	26.14	53.83	44.68
MSP प्रमाणे प्रति हेक्टर उत्पन्न (रु. 4300)					73069	77691	119679	119342	120858	112752	108758	98190	112404	34.99	44.68
प्रति हेक्टरी उत्पादन खर्च रुपये					45260	45260	46250	49670	49670	45260	45260	45260	46895	3.49	3.61
निव्वळ नफा प्रति हेक्टर रुपये					27809	32431	73429	69672	71188	67492	63498	52930	65509	135.57	101.99
खर्च व नफा गुणोत्तर							1:1.62	1:1.72	1:2.41	1:2.40	1:2.43	1:2.49	1:2.40		

धन्यवाद !

